

Neşe Özgen ile “Neoliberal Politikalar İkliminde Üniversite” Üzerine: 1980 Sonrasında Üniversitelerin Üretim, Yönetim ve İstihdam Politikaları

İncilay Cangöz, Anadolu Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Merkezi,
e-posta: icangoz@anadolu.edu.tr.

Neşe Özgen, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, nozgen1@googlemail.com.

Yakın tarihimiz açısından 1980’ler önemli bir zaman dilimidir; çünkü devlet korumacı politikaları içeren karma ekonomik modelden tümüyle piyasa ilişkilerinin belirleyici olduğu neoliberal politikalara geçiş sürecimizi işaret eder. Söz konusu ekonomi-politik değişim sadece Türkiye açısından değil dünya ölçeğinde de önemli dönüşümlerin bir kırılma ve/veya başlangıç noktasıdır. Bir taraftan ulus-devletin duvarları aşınarak ülkeler ve kültürler arasında etkileşim artarken; diğer taraftan da yükselen mikro milliyetçilik pek çok coğrafyada şiddet dolu acılı bir sürecin başlamasına yol açtı. Dünya, Amerika Birleşik Devletleri’nin başını çektiği kapitalist ve Sovyetler Birliği’nin liderliğindeki sosyalist bloğun ikili geriliminden uzaklaşırken küreselleşmenin ivmesi arttı; mal ve hizmetler kadar sermayenin küresel düzlemde hareketliliği girişimciler açısından ürün, hizmet, pazar, olanak vb. genişlemesi ve/veya çeşitlenmesi gibi gerekçelerle olumlanırken; ekonomik anlamda geri kalmış ülkelerin tüm bu ekonomik ve kültürel hareketlilikte ne kadar kazançlı olacakları tartışılmaya devam ediyor. Özellikle ekonomik açıdan yoksul ülkelerin emek sömürsü ciddiye alınması gereken çok önemli bir boyut. Makro politikadaki bu önemli değişimin yansımaları, 1990’ların sonu ile 2000’li yılların başlarında ekonomik-politik-toplumsal düzende daha net olarak görülmeye başlandı.

Sosyal bilim literatüründe yakın tarihi analiz eden çalışmalar küreselleşme ve neoliberal politikaları farklı boyutlarıyla irdeliyor. Özellikle yeni iletişim teknolojileriyle hayatımıza giren sosyal medya özel bir önemle ele alınıyor. Bu söyleşide biz de 1980 sonrası üniversitelerdeki dönüşümü farklı boyutlarıyla ele alalım istiyoruz; bilimsel bilgi üretimi akademinin temel uğraş alanı ve temel misyonudur. “Bilgi üretimi”ndeki temel motivasyonlar ve dinamikleri neoliberal politikalar bağlamındaki değişimini Prof. Dr. Neşe Özgen ile irdelemeye çalıştık.

İncilay Cangöz: 1980’li yılların hemen öncesi ve sonrasında akademinin yapılanmasında yönetsel olarak neler değişti?

Neşe Özgen: Akademiden kastımız sadece üniversiteler olamaz: Çalışanı, araştırmacısı, bağımsız araştırma kurumları, üniversite dışı araştırma ve politika geliştirme kurumlarından; bilim politikası üreten ve bilime hazırlayan kurumlara kadar tüm yapılanmaları hatta taraflı düşünce yöneticisi kurumlara kadar (think tank diyorlar onlara) tamamı, akademinin içinde işleyen yapılardır. Dolayısıyla soruyu böyle yanıtlamak lazım. YÖK ve 12 Eylül’le başlayan süreçte akademi sadece üniversiteye, hatta o da sadece ders vermeye indirgenmiş bir ‘kurumsu’ oldu. Bu ‘kurumsu’ zeminin içinde öğretim üyesi araştırmacıliktan eğitmenliğe oradan da aktarmacılığa giden yolun en meşru görüntüsü haline getirildi; kendisi de -çoğunlukla- isteyerek bu görüntü hırsızlığının temsilciliğini yönetimden devraldı. Böylece diyebiliriz ki, üniversiteyle ilgili bizler dahi, akademi denildiğinde sadece üniversiteleri anlayacak hale geldik. Bu üniversitelerin “yöneticileri” olan ve görevleri eğitimi ve araştırmayı birlikte yürütmek olan rektör, dekan vb. yapılar da yaptıkları işi sadece “kurum yönetmek”le sınırlamış oldular. Böylece kurumun ilerletilmesi vb. tüm görevler performatif bir faaliyet olarak yeniden yapılandı. Kısaca YÖK ile akademi üniversiteye indirgenirken, üniversite son 20 yılda bir iş bulma kurumu ve bir şirkete dönüştü.

Bu görüntü yarışmasının elbette gönüllü aktörleri de ortaya çıktı: Bölüm Danışma Kurulları adıyla kurulan güya akademik paydaşlar kurullarına şehrin tüccarlarını dolduran rektörler, film yıldızı özentili dekanlar, bölüm derslerini ulufe dağıtır gibi dağıtan bölüm başkanları... Ama elbette sürecin olmazsa olmazları: Yönetimsel sistemin bütüncü değişiklikleri tabii. O da şöyle: “Bir şirket olarak üniversite” mottosu alabildiğine yaygınlaştırılıyor. Artık her üniversitenin bir PR şirketi var. Bunun yanı sıra her üniversitenin staj bürosu var, ucuza işçi çalıştırmanın yolunu gösteriyor şirketlere. Her üniversitenin bir sanal medya sorumlusu var: Şirin reklamlar döndürüyor, arada sanal medyadaki öğrencileri de fişliyor.

İ.C.: Peki bu değişimler içerisinde öğretim üyelerinin bilimsel çalışma konularında veya bilgi üretiminde gördüğünüz değişimler, dönüşümler nelerdir? Farklı şekilde ifade etmem gerekirse, bilginin üniversite yapısı içerisinde değişim dönüşümü Türkiye’de yirminci yüzyılın son çeyreğinde nasıl değişti?

N.Ö.: Bu sorunuza Türkiye bağlamında yanıtlayacağım, ancak geçenlerde Kıta Avrupalı bir grup akademisyen dostla yaptığımız bir sohbeti de anlatmak istiyorum. Aslında rutin bir yemek sohbetiydi. Akademi üzerine masa başında bir irdeleme yapmıyorduk. O sohbette dediler ki: “Önceleri bu projelerin içine araştırmacı olarak bunların üniversitelerde görevlendirilmesine çok sıcak baktık ve destekledik. Zira üniversitenin genç araştırmacı yetiştirme sorumluluğunu yeterince yerine getiremiyorduk. Böylece birlikte çalışabileceğimiz gençleri

ve elbette istediğimiz araştırmaları bütçelendirme fırsatı bulduğumuza çok sevinmiştik. Ancak, hızla bütün araştırmalar sadece projelere ve bütün kadrolar da sadece her dönemde yeniden ve geçici olarak istihdam edilen proje asistanlıklarına dönüştü. Böylece gençler arasındaki rekabet arttı ama bunun bilimsel ilerlemeye yarardan çok zararı oluyordu. Ardından bizlerin uygun ve yerinde gördüğü araştırma konularına değil, bize önerilen dayatılan ve çoğunlukla firmalarca önerilmiş, kârlılık amacı taşıyan araştırma projelerine yönelmeye başladık; zira daha çok araştırmacı buradan ücretli olarak iş bulabilecekti. Böylece ilk beş yıl sonunda rapor sonuçlarını halka açıklayamadığımız ve gençlerle birlikte akademik gelişim içinde asla olamadığımız bir projecilik zincirinin içinde bulduk kendimizi. Şimdi geldiğimiz nokta: Yazmadığımız ama ücretli olarak çalıştığımız projeler; kamuyla paylaşılmayan araştırma sonuçları ve tüm kadrolar için geçici işçilik... Yine de elbette bu projeler CV'lerde sayılabilir rakamlar olarak yer alıyor ve aslında bu yüzden pek kimse de sesini çıkartmıyor.”

Türkiye'ye ne kadar benziyor değil mi? Bizde tabii ek olarak “bir para kazanma yolu olarak ikinci eğitim”, “öğrencisine kitap satışı yapan hocalar”, “asistana makale yazdırma ve bunları kitap olarak kendi adıyla bastırma” gibi *geleneksel sahtekârlıklar* da sürüyor.

İ.C.: Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de üniversiteler ulus-devlet ideallerinde önemli işlevler üstlendi; 1980 sonrası aslında ulus-devletin de aşındığı ve yeni hegemonya arayışlarının başladığı bir dönemdir. Türkiye'de ulus-devletin zora girmesi sizce üniversitede nasıl yansıma yarattı (veya yaratamadı); belki sadece Kürt meselesindeki akademik üretim bile bize fikir verebilir?

N.Ö.: Ulus-devlet zora mı girdi? Hiç farkında değilim! Tamam yerinde duruyor ve Türkiye modernleşme serüvenini AKP'yle tamamlıyor. Devlet, hiçbir zaman olmadığı kadar güçlü ve zorba. Üniversite de yardımcı bir güç olarak hemen hiçbir zaman olmadığı kadar arkasında. Buradaki hata, üniversitenin bir devlet kurumu olarak adlandırılmasından kaynaklanıyor. Aslında kamu üniversiteleri demek yerine, devlet üniversiteleri, diyoruz mesela. Üniversite kimi zaman cılız da olsa içerisinde demokratik unsurları (eleştirel görüşler, aykırı sorular ve az görünür çalışma alanlarını besleme vb.) muhafaza edebilmiştir. Eğitimin, devletin mutlak ve dolaysız bir aygıtı olduğu görüşü çok kaba ve çeşitli kurumsal yapıları bir örnek olarak gören indirgemeci bir bakıştır. Öyle olsaydı örneğin '68 Hareketi de, Gezi de veya İran'daki öğrenci hareketleri de açıklanamazdı.

Ancak öte yandan, son yirmi yılın çalışılabilir konuları arasına örneğin Kürt çalışmaları, etnik araştırmalar vb. konuların girebilmesi de, yine Türkiye

akademisinin ithalciliğiyle mümkün oldu. Evrensel bilimin hiyerarşisindeki üst konular arasına bu kavramlar girebildiği için, yani. Öte yandan örneğin sınıf meseleleri hiç bir zaman paye getirici konular olmadılar. Ne Batı’da, ne de bizde.

İ.C.: Üniversitelerdeki öğretim üyelerinin çalışma koşulları akademik bağımsızlıktan iş güvencesine nasıl bir seyir izliyor?

N.Ö.: Rastgele diyebiliriz. Tamamıyla kurumun kendi irrasyonelliğiyle. Üniversite iş güvencesi hem olan hem olmayan bir sistem yürütür. Ben bunca yıldır doktorasını bitirmediği ya da akademik basamaklarını yeterince etik biçimde ilerletmediği için atılan insan görmedim. Oysa şu ya da bu kişiye-görüşe-yapıya yakın veya uzak olduğu için atılan yüzlerce isim sayabilirim. Ama sabit olan tek bir durum var: Bir taş gibi, ağır-tozlu-gri bir taş gibi yıllarca hiç kıpırdamadan, hiçbir şey yapmadan, hiçbir şeye müdahil olmadan yerinizde yeterince durursanız, sizi eninde sonunda “Ay bu da çok bekledi garibim” diye mutlaka profesör yaparlar.

İ.C.: Üniversiteler yavaş yavaş performans ölçümüne geçmeye başladı; akademik yaşamda bu kadar farklı disiplin ve dolayısıyla farklı bilgi üretme tarzları varken performans değerlendirmesi ne işe yarar?

N.Ö.: Üniversitenin *peer review* sisteminin olması kadar iyi ve önemli bir durum olamaz. Hepimiz kendi meslektaşlarımızla yazdıklarımızı çalışmalarımızı düşündüklerimizi eşit ortamlarda ve bağımsız paylaşabilmeli ve denetlemeliyiz. Bunlar sonucunda da kimi zaman çalışmalarımızın yönünü değiştirmeliyiz, kimileyin de aramızdan daha başarılı olanlar yükselmeli ve daha önemli çalışmalar için desteklenmeli.

Öte yandan bir çalışma yapılması kadar önemli bir diğer husus bu çalışmayı tarafı olan tüm gruplarla, en kırılgan gruplar ilk başta olmak üzere paylaşmaktır. Etik ilkelerimiz bunu gerektirir. Yani bir çalışmayı, araştırmayı yapacaksınız, tartışacaksınız, öz-eleştirel de olacaksınız ve paylaşacak ve tanıtacaksınız. Ondan sonra savunacaksınız.

Ancak, performans ölçümü başka bir şeydir. Akademik bir liyakat değil, aksine *merit* sisteminin içine çekilen bir yarışma halidir. Bu *merit*’in (başarı) ölçütü, yapmaktan ziyade göstermek ve duyurmak oluyor. Giderek elbette *merit*’in ilkesine ve içeriğine uygun olarak da, yapmadığınız bir çalışmayı bile, eğer duyurur ve gösterirseniz, çalışmanın kendisinden daha değerli bir iş yapmış oluyorsunuz. Nicelik ölçümlerinin mantığı budur.

İ.C.: Hem kamu hem de özel/vakıf üniversitesi kültürlerini bilen bir akademisyen olarak neler söylemek istersiniz? Türkiye’de akademisyenlerin hareketliliği sınırlı

olsa da siz hem kamu hem de özel/vakıf üniversitelerine, dolayısıyla birden fazla üniversite kültürüne tanıklık etmiş, gerek yönetici gerekse de öğretim üyesi olarak pek çoğumuza göre daha geniş deneyimi olan bir akademisyensiniz. Hem olumlu hem de olumsuz boyutlarıyla farklılık ve benzerlikler konusunda ne/ler demek istersiniz?

N.Ö.: Evet, ne yazık ki öyle. Ben de istemezdim böyle üniversite üniversite gezmeyi. Ancak, tamamıyla sisteme bağlı olmaksızın, örneğin meslektaşlarımla sistem içi kalma gayretlerinin de bir sonucu olarak da, ne yazık ki, böyle bir tecrübeyi edinmek zorunda kaldım. Oysa bir üniversitenin gelişiminde yer almak, birlikte uzun ve çeşitli zaman dilimlerinde emeği biriktirmek apayrı bir deneyim ve kazanımdır.

Geçelim: Söylenebilecek en önemli şey, vakıf üniversiteleri olarak tabir edilen ve çoğunluğu tabela üniversitesi olan bu yeni okulların (üniversite demeye bin şahit istiyorlar zira) öğretim elemanlarını işçileştirmesi sürecinde son derece etkin bir rol oynamasıdır. Bu iyi midir? Bence değil. Ben daha geleneksel bir öğretim üyeliği/bilim/egitim insanı yapısında ısrarlıyım. Bazı arkadaşlarımla bu yeni durumun akademiye de işçileştireceğini ve böylece üniversitenin kendi bilim zeminini bulmasına katkı vereceğini düşünüyorlar.

İ.C.: Performans sistemi veya piyasa odaklı bilgi üretme yönelimi sizin kişisel üretiminizi de etkiledi mi? Kendinizi ne denli bu dinamiklere uymak durumunda hissettiniz veya bu yönetim algılayışından bağımsız hareket edebildiniz mi?

N.Ö.: Benim en büyük şansım sanırım üniversiteye başlangıç yıllarımda bu denli yüksek bir rekabet düzeyinin henüz başlamadığı yıllarda olmasıydı. Dolayısıyla performans ölçütü yarışından kendimi muaf tutabildim. Kendi çalışmalarımı gerçekleştirebildim. Yine de neyin pahasına: Üniversiteden çok az destek ve teşvik bularak ve yaptığım çalışmaları bütçeleymek için dışarda çalışarak. En sonunda da üniversiteden itilme pahasına.

Öte yandan hiç unutmamak lazım: Performans ölçütünün kendisi öyle irrasyoneldir ki, boşlukları sayesinde çalışmaksızın ya da *fake* (sahte) yayınlar yaparak kolaylıkla bunu aşmak mümkündür; ki pek çok örneği de vardır. Yani mesele "*neyi ne kadar çalıştığınız ya da yazdığınızdır*" gibi gösterilmesine rağmen, aslında "*neyi nasıl çalıştığınız ve yazdığınızdır*".

İ.C.: Yükseköğretimin hedefleri söz konusu olduğunda, öğretim üyelerinin hedefleri ve yönelimleri açısından meslektaşlarınızda veya akademik çalışma hayatına yeni başlayanların beklentileri veya bilim insanı idealleri açısından değişim/dönüşüm görüyor musunuz?

N.Ö.: Bir karşılaştırma yapamam. Ancak, şimdiki meslektaşlarımla arasında etik ve akademik ilkelere daha çok sarılan ve başarılı biçimde organize bilim yapma anlayışına sahip olanların sayısının arttığını görmek, beni çok sevindiriyor. Aynı hızla tersi de yayılıyor: Örneğin akademi ve etikten nasibini almamış ve buna rağmen kendisini mutlaka kabul ettirmeye çalışan, çok ama gerçekten çok başarısız bir grup da hızla çoğalıyor. Aradaki en önemli fark birincilerin işsiz, ikincilerin ise üniversitelerde hızla kadrolu olmaları.

İ.C.: Öğrenci profili açısından tanıklıklarınız nelerdir? Örneğin sizin dönemde öğrencilerin okudukları ile şimdiki öğrencilerin okumaları; favori yazarları ve filmleri/yönetmenleri veya onların idealleri çok farklı mı? Dünyayı değiştirme heyecanına veya motivasyonuna bugün de tanık olabiliyor musunuz?

N.Ö.: Ben gençleri ve öğrencilerimi seviyorum. Hiç bir durumda onların sorumlusu olarak onlara yüklenmedim. Güveniyorum da onlara. Bizim dönemimizden daha iyiler. Eğer yeterince eğitim almıyorlarsa sorumlusu (hiç değilse en baştan) onlar değil.

İ.C.: Türkiye’de sosyal bilimler ülkenin ekonomik, politik ve toplumsal meselelerini irdeleyebiliyor mu? Çözüm veya politika önerisi sunabiliyor mu? Millî eğitim politikaları bunca değişirken eğitim fakülteleri; güçler ayrılığı zedelenirken hukuk fakülteleri veya Gezi olaylarında medyanın pozisyonu açısından iletişim fakülteleri iyi sınav verebildi mi?

N.Ö.: Bence pek çok bilim insanı hayli iyi çalışmalarla hem politika hem de *policy* geliştirebiliyorlar. Destek alınmaksızın yapılan işlerdeki düşüklüğün sorumluluğu, kurumlarına aittir. Üniversite bunun için vardır (bizimkiler pek farkında olmasa da!). Aynı insanlar başka bir ülkedeki bilim kurumlarında fevkalade çalışabiliyor ve daha iyi üretim yapabiliyorlarsa, demek ki bizdeki kurumlarda bir sorun var. Burada dikkat ederseniz sağdan soldan toplama ve adına doktora denilen yamalarla hazır hale getirilmiş bir düşük profili zaten bilim insanı saymadığım ortadadır. Onlar zaten kategori dışı. Öte yandan güzel ve nitelikli çalışmalarda, başı çekenler elbette yine genç akademisyenler, genç bilim insanları.

İ.C.: Peki üniversitelerin geleceği açısından akademik özerklik ve doğrudan bununla ilintili olarak akademinin yaratıcılığı ve üretkenliği konusunda ne düşünüyorsunuz; iyimser olabiliyor musunuz?

N.Ö.: Bunun için yukarıda konuştuklarımıza bakmamız lazım. Bir üniversitenin üniversite olmasının koşulları yoksa istediğiniz kadar iyi bilim insanının yerleştirin; orası sadece toplanma yeri olur. Birçok özel üniversite bünyesinde çok parlak bilimcileri barındırıyor. Ama üniversite değil.

Bizim bağımsız, evrensel bilim ölçütlerine ilişkilendirilmiş ve eklenmiş, YÖK sistemi dışına çıkartılmış ama etik kurallarını ve çalışma ilkelerini tartışarak ve eleştirerek geliştireceğimiz bağımsız enstitü ve akademileri kurmamızın zamanı geldi de, geçiyor bile.

İ.C.: Neşe Özgen; sorularımızı yanıtladığınız için çok teşekkürler.

Bitirirken

Türkiye’de neoliberal politikaların üniversiteleri de etkilediği açık. Üniversiteler, Dr. Özgen’in hatırlatmasıyla, akademinin ülkemizde üniversite kurumuna indirildiği, bu dar perspektif içerisinde sıkıştırılan yapının siyasal iktidarlar ve onların güncel politikalarından bağımsız düşünemediği görülmektedir. Bugünün üniversitelerinin 1980 askerî darbesinin bir ürünü olan, merkeziyetçi, hantal ve bir o kadar da hiyerarşik YÖK’e bağlı işleyişi, yönetsel yapısını da hayli değiştirmiştir. Üniversitelerin yönetim algılayışının bağımsız bilim/bilgi üretimini özerk tutmaktan ziyade salt kurumun idari işlerini yerine getirmek ve ders vermek odaklı bir yapılanmayı teşvik ettiği görülmektedir. Türkiye’de bilim etiğine saygılı genç bilim insanı potansiyeli olmakla birlikte, üniversitede istihdam açısından sorun olduğu; üniversitelerin nicel bakışın hâkimiyetinde rekabetçi bir performans ölçümüne yöneldiği, oysa temel “soru”nun toplumsal meselelerin nasıl çalışıldığı sorusu olduğunun altını çizmek lazım. İşte bu noktada, toplumsal olgulara bakış noktası ve ifade etme tarzlarının güncel politika veya devletin reflekslerinden özerk olması hayati öneme sahiptir. Özgen’in de vurguladığı gibi üniversite-devlet etkileşimi söz konusu olduğunda devlet otoritesinin meşrulaştırılmasında üniversitelere önemli ödevler yüklenir; çünkü—kavramı Partha Chatterjee’den ödünç alarak kullanırsam—“mağdurların siyaseti”, ancak bağımsız bilgi üretimiyle görünür olabilir ve muktedirler nezdinde kendine bir alan açabilir. Muktedirlerle işbirliği ise kamu kaynaklarının adil olmayan paylaşımı; emek sömürüsüne göz yumma, zorba ve ahlâksız yönetimlerin meşruiyetini beraberinde getirmekle kalmaz, gündelik yaşamın her alanını fizikselden simgesele uzanan geniş bir şiddet ortamına teslim etmeye de ön ayak olur. Ülkemizde yaşadığımız da aşağı-yukarı böyle bir durumdur. Oysa bu durumu değiştirecek potansiyel bizzat üniversitenin içindedir.

Neşe Özgen Kimdir?

1960, Ankara doğumlu. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden 1984 yılında mezun oldu. 1987 yılında Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü’nde Yüksek lisans yaptı ve 1992 yılında doktorasını tamamladı. 1993 Yunus Nadi Sosyal Bilimler Ödülü’nü “Kalkınma ve Girişimcilik” başlıklı doktora tez çalışmasıyla aldı.

1986 yılından itibaren, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde önce araştırma görevlisi, ilerleyen yıllarda da profesör olarak çalıştı. 2007-2008 tarihlerinde, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne bağlı Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde dekan olarak görev yaptı. Ege Üniversitesi'nden 2008 yılında emekli olarak Okan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Sosyoloji Bölümü'nü ve "mekân sosyolojisi" yüksek lisans programını kurmak üzere İstanbul'a yerleşti. Nazım Hikmet Akademisi'nin kuruluşunda çalıştı ve üç dönem Sosyal Bilimlerde Yöntem dersini verdi. Şimdi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde dersler veriyor (*Nesne ve Şeylerin Sosyolojisi ve Endüstri Coğrafyası*) ve bazı kurumlarda (SAV) "Sosyal Bilimler Yöntemi" ve "Sosyal Bilimsel Araştırma ve Yazma Atölyeleri" yapıyor.

Bunun dışında, 1996 ile 1999 tarihleri arasında İngiltere'de Sheffield Hallam Üniversitesi'nde doktora sonrası çalışmalar için ve ayrıca misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Ayrıca 2006-2007 yılları arasında Almanya'da Halle'de Max Planck Enstitüsü Sosyal Antropoloji Bölümü'nde de "associate" olarak çalıştı.